

**Francesca Sensini: «Η ελληνική γλώσσα είναι ταξίδι εξερεύνησης του κόσμου
και του εαυτού μας»**

Με αφορμή την παρουσίαση του βιβλίου της από τον: Αλέξανδρο Μπριασούλη

Σε αντίθεση με την όποια εικόνα δημιουργούν στο ελληνικό κοινό οι παραμορφωτικοί φακοί του ντόπιου επαρχιωτισμού και της συνακόλουθης εμμονής με τις κάθε λογής ευρωπαϊκές και παγκόσμιες πρωτοπορίες (καθώς και οι όλο και συχνότερες επιθέσεις στις κλασσικές σπουδές από τους φονταμενταλιστές της πολιτικής ορθότητας), η ελληνική γλώσσα και ο ελληνικός πολιτισμός δεν έπαψαν ποτέ να απασχολούν τη δυτική σκέψη. Το τελευταίο μάλιστα διάστημα, το ενδιαφέρον αυτό φαίνεται να βρίσκει ανταπόκριση και στο ευρύτερο αναγνωστικό κοινό, πέραν του στενού κύκλου των ακαδημαϊκών μελετητών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση της γειτονικής Ιταλίας, μιας χώρας που διατηρεί ακόμα στην μνήμη και τη συνείδησή της τους στενούς πολιτιστικούς δεσμούς που την συνδέουν με τη χώρα μας. Πέρα από την περίπτωση της νέας συγγραφέα Andrea Marcolongo, την οποία παρουσιάσαμε πρόσφατα, σημαντικά ονόματα Ιταλών συγγραφέων και στοχαστών που αφιερώθηκαν στη μελέτη του ελληνικού πολιτισμού είναι αυτά των Roberto Calasso, Giorgio Colli, Angelo Tonelli και του ιστορικού Luciano Canfora.

Ένα από τα τελευταία βιβλία αφιερωμένα στην ελληνική γλώσσα που κυκλοφόρησαν πρόσφατα είναι κι αυτό της ελληνίστριας και καθηγήτριας ιταλικής λογοτεχνίας στο πανεπιστήμιο της Νίκαιας, Francesca Sensini, «La Lingua degli Dei – l'amore per il greco antico e moderno» (Η Γλώσσα των Θεών: η αγάπη για τα νέα και τα αρχαία ελληνικά), εκδόσεις Il Nuovo Melangolo, Γένοβα 2021. Αν και με την πρώτη ματιά ο τίτλος παραπέμπει, αναπόφευκτα ίσως, στο αρχαιοελληνικό παρελθόν, το βιβλίο της Sensini διαφοροποιείται ριζικά από την πλειοψηφία των έργων με αντίστοιχη θεματική, γιατί η συγγραφέας τοποθετεί στο επίκεντρο του ενδιαφέροντός της όχι την αρχαιότητα, αλλά τον νέο ελληνισμό, έτσι όπως αυτός διαμορφώθηκε από την άλωση της Κωνσταντινούπολης μέχρι την Μικρασιατική Εκστρατεία και τη δικτατορία των συνταγματαρχών. Η αρχαιότητα παραμένει βέβαια αναγκαστικά παρούσα μέσω της γλώσσας, που αποτελεί και την αφορμή για το ξετύλιγμα της αφήγησης. Η θεματική όμως στην οποία εστιάζει η Sensini την προσοχή της και γύρω από την οποία δομεί

το έργο της είναι η άγνωστη εν πολλοίς παρουσία της σύγχρονης Ελλάδας και του σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού. Μέσω μιας γραφής άμεσης και προσωπικής (η συγγραφέας διατηρεί στενές σχέσεις με τη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα), η Sensini παρουσιάζει στο ιταλόφωνο κοινό πτυχές της νεοελληνικής ιστορίας, οι οποίες, αν και θεμελιώδεις για εμάς, αποτελούν μια ιστορική terra incognita για τον μέσο Ευρωπαίο πολίτη.

Το βιβλίο της Sensini δεν είναι μόνο μια απολογία υπέρ της ελληνικής γλώσσας, κάτι το σύνηθες και αναμενόμενο σε τέτοια έργα, αλλά ταυτόχρονα ομολογία και έκφραση της αμηχανίας εκείνης που αισθάνεται η Δύση απέναντι στην σύγχρονη, ζωντανή Ελλάδα, αμηχανία που είναι αποτέλεσμα εν μέρει της άγνοιας αλλά εν μέρει και της κακής συνείδησης της Δύσης: «Εδώ και αιώνες», γράφει η Sensini, «η σχέση μας με την Ελλάδα μοιάζει κάπως έτσι: στεκόμαστε ο ένας απέναντι στον άλλο, κοιτάμε ο ένας τον άλλο αλλά δεν βλέπουμε πραγματικά. Αυτό που σκεπάζει τα μάτια μας είναι ένα ακίνητο όνειρο, η αρχαιότητα, ενώ η αγάπη μας ξεφτίζει συνεχώς και χάνεται, όπως η Θέτιδα στην αγκαλιά του βασιλιά Πηλέα». Πρόκειται για την άλλη, την σκοτεινή πλευρά του νομίσματος, του επιφανειακού και αυτοματοποιημένου θαυμασμού για την ένδοξη αρχαιότητα. Γράφει η Sensini: «ο μίτος της Αριάδνης που μας ενώνει με την Ελλάδα έσπασε πολλές φορές στη διάρκεια της ιστορίας και οι δύο σύμμαχοι -εμείς, η ηρωική Δύση/Θησέας και η μεγαλόπρεπη και γενναιόδωρη Αριάδνη/Ελλάδα- χάσαμε την επαφή. Μια από αυτές τις φορές ήταν και το 1204, με την πρώτη άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους. Είναι τότε που για τους Έλληνες γίναμε οι “Φράγκοι”, δηλαδή οι Δυτικοί που δεν αποτελούν πλέον μέρος του ελληνικού πολιτισμικού ιδεώδους, οι ξένοι που έρχονται από μακριά και αποδεικνύονται τελικά εξίσου, αν όχι περισσότερο, βάρβαροι με τους Πέρσες».

Για αυτές τις παρανοήσεις και τις ρήξεις της ιστορίας υπάρχει όμως ένα ισχυρό και αποτελεσματικό αντίδοτο: η ίδια η γλώσσα, τα ελληνικά, ενιαία και ζωντανή, με τις διαφορετικές μορφές της να συνδιαλέγονται στο χρόνο και να είναι τελικά πάντα παρούσες. Για την Sensini, αρχαία και νέα ελληνικά είναι δύο μορφές του ίδιου οργανισμού που αλληλοσυμπληρώνονται και φωτίζουν η μία την άλλη και που έχουν την ικανότητα να αναζωογονήσουν τον σημερινό εργαλειοποιημένο λατινογενή λόγο: «Μελετώντας τα νέα ελληνικά θα βρεθούμε μπροστά σε ιδέες και έννοιες που στις δικές μας νεολατινικές γλώσσες έχουν ταχτοποιηθεί σε ράφια και βελούδινες θήκες

(φιλοσοφικές, επιστημονικές, ιατρικές), όπως τα ασημικά και τα κρύσταλλα που φυλάμε στο σκρίνιο του σαλονιού για τις σπουδαίες περιστάσεις. Τα νέα ελληνικά λειτουργούν ως αντίδοτο σε αυτή την εξορία των λέξεων και στην υπερεξειδικευμένη αλλοτρίωση από τον ίδιο τους τον εαυτό: ανοίγουν το σκρίνιο και ξαναρίχνουν τις λέξεις αυτές στο παιχνίδι της ζωής. Έννοιες δυσνόητες, περίπλοκες και αφηρημένες παίρνουν πάλι την όψη καθημερινών, συνηθισμένων και λίγο μπανάλ αντικειμένων, σαν μια απλή χούφτα κοχύλια που φτάνουν σε μας μετά από ένα μακρύ και περιπετειώδες ταξίδι». Επιβεβαιώνει εδώ η συγγραφέας αυτό που είχε διδάξει στον Οδυσσέα Ελύτη το αλάνθαστο ποιητικό του αισθητήριο: «Η γλώσσα μας είναι μία και ενιαία από την αρχαιότητα ίσαμε σήμερα. Κι ακριβώς επειδή είναι η μόνη μέσα στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές που έχει τόσο μεγάλη ενδοχώρα, είναι η μόνη που μπορεί να παρουσιάζει πολλές κλίμακες, πολλά «κλαβιέ», όπως θα λέγαμε. Είναι μία ιδιοτυπία που εμείς τη βαφτίσαμε «πολυγλωσσία» και την κάναμε πρόβλημα. Κάκιστη υπηρεσία προσφέρουμε όταν παρουσιάζουμε αυτή την εικόνα στους ξένους, που δεν είναι σε θέση να μας αντιληφθούν σ' αυτό, όπως και σε πολλά άλλα [...]

Ακόμα και σήμερα, υποστηρίζει η Sensini, η ελληνική γλώσσα, αρχαία και νέα, «είναι μια γλώσσα έμπλη θεών», απηχώντας την σκέψη που εκφράζει ο R. Calasso στους «Γάμους του Κάδμου και της Αρμονίας» για την υπόκωφη αλλά πανταχού παρούσα, διαβρωτική δράση του αρχαίου μύθου: όπως ο αρχαιοελληνικός μύθος έτσι και η ελληνική γλώσσα είναι ένας τόπος όπου είναι ακόμα δυνατή η μεταμόρφωση των όντων, γιατί είναι ακόμα δυνατή η μεταμορφωτική και γονιμοποιούσα ισχύς του λόγου που παρέχει προνομιακή πρόσβαση στις πηγές του πνεύματος. Όπως γράφει η Sensini: «Τα ελληνικά μας υπενθυμίζουν ότι στις ομιχλώδεις απαρχές της ιστορίας κρύβεται η θεμελιακή και πρώτη λέξη μέσω της οποίας η ανθρωπότητα εξέφρασε και απεικόνισε τον κόσμο. Ο κατάλογος, όπως αυτός των πλοίων των Αχαιών στη δεύτερη ραψωδία της Ιλιάδας, είναι η προσπάθεια να οριστεί η μορφή αυτού που συνεχώς μεταμορφώνεται, να οργανωθεί το γίνεσθαι. Και όχι μόνο το απτό γίνεσθαι αλλά και όλα όσα μπορούμε να φανταστούμε και θα μπορούσαν να υπάρξουν και τα οποία αποκτούν μορφή στο πνεύμα μας. Οι Έλληνες παθιάζονται με αυτή την απαρίθμηση, όπως αυτός που θέλει να απολαύσει το θέαμα της ίδιας του της ζωής που περνά στη σκηνή του κόσμου. Ταυτόχρονα όμως οι ελληνικές λέξεις αποτελούν για μας έναν χάρτη, ένα σχεσιακό πεδίο εννοιών, το οποίο μας αποκαλύπτει τις πολλές διαφορετικές ρότες που μπορούμε να ακολουθήσουμε στο

ταξίδι της ανακάλυψης του εαυτού μας και το πόσο πολύ λανθάνουμε, αυταπατόμαστε, όταν νομίσουμε ότι μπορούμε να σταματήσουμε αυτή τη διαδικασία μεταμόρφωσης και αλλαγής, να απομονωθούμε ως πρόσωπα και ως κοινότητες. Εν μέσω τόσων μεταμορφώσεων, τα ελληνικά μάς προσφέρουν μια διέξοδο από τον κατα-λόγο, από την συστηματοποίηση δηλαδή του κόσμου μέσω της γλώσσας, παρέχοντάς μας πολλές πιθανές δυνατότητες συστηματοποίησης του κόσμου».

Μ' άλλα λόγια, η Sensini ανακαλύπτει στην ελληνική γλώσσα την παρμενίδεια ταυτότητα Νοείν και Είμαι, την αξεδιάλυτη δηλαδή ενότητα λόγου και πραγματικού: «“Ομιλείν ελληνικά” σημαίνει “ομιλείν λογικά”, με την ακριβή, ετυμολογική έννοια της λέξης, δηλαδή το να μιλά κανείς δια-λογικά και έννοια. Σημαίνει το να δίνει κανείς μορφή στο πρώτο, άμορφο ψέλλισμα -γέλιο, κλάμα, επιφώνημα, κραυγή, στεναγμός- του ανθρώπου μπροστά στο θέαμα του κόσμου και των πραγμάτων και να ξεπερνά έτσι τη φάση της βαρβαρότητας. Ο λόγος γίνεται έτσι δια-λόγος περί του κόσμου, λόγος λογικός με την έννοια ότι η ελληνική γλώσσα αποτέλεσε την πρώτη προσπάθεια ολικής συστηματοποίησης του κόσμου».

Σε τελική ανάλυση, το βιβλίο αυτό της Sensini είναι πάνω απ' όλα η εξομολόγηση ενός έρωτα που η σύγχρονη Δύση, εγκλωβισμένη στον φανατισμό μιας νέας σεμνοτυφίας, ντρέπεται πλέον να πει με τ'όνομά του. Κι αν η συγγραφέας θέλησε με το έργο της αυτό να υπενθυμίσει στους ομοεθνείς αναγνώστες της την ζωτική, επίκαιρη σημασία μιας “νεκρής”, γι' αυτούς, γλώσσας, από τη μεριά μας μπορούμε να είμαστε σίγουροι ότι η υπενθύμιση αυτή οφείλει να ηχήσει στα δικά μας αυτιά ως μια επείγουσα προειδοποίηση, αφού δεν είμαστε μόνο ευτυχείς δικαιούχοι μιας σπάνιας κληρονομιάς αλλά και μέτοχοι της κοινής ευρωπαϊκής κακής συνείδησης της εποχής μας: «Η ελληνική γλώσσα αποτελεί τον κατεξοχήν τόπο της συλλογικής μας συνείδησης, ακόμα κι αν πρόκειται για μια συνείδηση ένοχη, ακόμα κι όταν εμείς της γυρνάμε την πλάτη και την εγκαταλείπουμε, όπως ο Θησέας εγκατέλειψε κάποτε την Αριάδνη σε μια παραλία της Νάξου. Όπως όμως η Αριάδνη, η γλώσσα αυτή έχει τους θεούς με το μέρος της κι ο Διόνυσος δεν θα αργήσει να φανεί στην ερημική παραλία, επάνω στο άρμα του που το σέρνουν πάνθηρες, και να την αγαπήσει. Σε μας απομένει μόνο να αναγνωρίσουμε το χρέος και την ευγνωμοσύνη μας και να ξαναπιάσουμε τον κοινό μίτο της ιστορίας. Γι' αυτό είμαστε εδώ».

Δημοσιευμένο στις 30-11-2021 στο <https://cognoscoteam.gr/>